

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 340.11:32

О. В. СКРИПНЮК,
доктор юридичних наук

ПРАВО І ПОЛІТИКА: ПРОБЛЕМИ КОНФЛІКТУ І КОНСЕНСУСУ

Статтю присвячено дослідженню питання взаємовідносин і взаємовпливу права і політики, їх природи, співвідношення, взаємозалежності, глибоких і нерозривних зв'язків з державою та їх функціонування. Наголошується на двох основних типах взаємодії права і політики: конфлікті і консенсусі. Політика через державу санкціонує і конструює систему права, робить її публічною, загальною і загальнообов'язковою. Розкривається процес зміни співвідношення між двома інститутами на різних етапах їх розвитку, від виникнення до сучасності.

Ключові слова: право, політика, взаємовідносини, взаємовплив, взаємодія, конфлікт, консенсус, держава, державна політика, верховенство права, правова політика.

Скрипнюк А. В. Право и политика: проблемы конфликта и консенсуса

Статья посвящена исследованию вопроса взаимоотношений и взаимовлияния права и политики, их природы, соотношения, взаимозависимости, глубоких и неразрывных связей с государством и его функционирования. Акцентируется внимание на главных типах взаимодействия права и политики: конфликте и консенсусе. Политика посредством государства санкционирует и конструирует систему права, обеспечивает ее публичность, всеобщность и общеобязательность. Анализируется процесс изменения соотношения между двумя институтами на разных этапах их развития, от возникновения к современности.

Ключевые слова: право, политика, взаимоотношения, взаимовлияние, взаимодействие, конфликт, консенсус, государство, государственная политика, верховенство права, правовая политика.

Skrypniuk O. Law and policy: problems of the conflict and consensus.

Article is devoted to research of the question of relationship and interferences of the law and policy, their nature, the ratio, interdependence, deep and continuous communications with the state and its functioning. The attention is focused on the main types of interaction of law and policy: conflict and consensus. The policy by means of the state authorizes and designs system of law, provides its publicity, generality and all-obligation. Changing process of ratio between two institutes at different stages of their development, from emergence to the present is analyzed.

Keywords: law, policy, relationship, interference, interaction, conflict, consensus, state, state policy, supremacy of law, legal policy.

Проблема співвідношення права і політики, їх пріоритетів – давня проблема. Право існує в оточенні різних соціальних явищ, які впливають на нього і зазнають його впливу. До таких явищ належить, зокрема, і політика. Спільним завданням політики і права є регулювання суспільних відносин, створення стабільних і сприятливих умов життєдіяльності суспільства і людини. Політика і право мають глибокі і нерозривні взаємозв'язки, вони тісно пов'язані з державою та її функціонуванням. Держава як «головний політик» визначає зміст політики, її пріоритетність і засоби реалізації, формує правову політику, забезпечує відповідну міру свободи своїх громадян і сферу їхньої непідвладності. Взаємини права і політики двосторонні: політика через державу санкціонує й конструює систему права, робить її публічною, загальнообов'язковою, загальною. Її порушення спричиняє застосування заходів державного впливу. З іншого боку сама держава підтримується і забезпечується правом. Поняття права в собі містить ядро загальнолюдських цінностей, інтегрованих в історичному і культурному розвитку народу та орієнтири і принципи для політики¹.

У перекладі з грецької мови слово «політика» означає державну або громадську справу, сутність якої є визначення форм, завдань, змісту діяльності держави. Термін «політика» має широкий спектр значень: влаштування державної влади; вираз економіки; мистецтво спільного життя; сукупність установок та мети різних соціальних груп і практичних дій у досягненні мети; мистецтво досягнення можливого і необхідного, участь у справах держави для досягнення соціальної згоди та ін. Політика складний соціальний феномен, основний зміст якого пов'язаний з питанням досягнення, утримання й реалізації влади суб'єктами політики для забезпечення своїх інтересів і потреб. Тому в первісному безкласовому суспільстві її не існує. Вона формується під впливом різних чинників і виконує низку важливих функцій. До останніх належить: всеосяжна організація суспільного життя; регуляторно-контрольний вплив на життєдіяльність громадян та їх асоціацій, включаючи великі і невеликі соціальні групи, етноси, нації, верстви населення, класи, соціальні прошарки, конфесії, партії, профспілки; забезпечення розвитку суспільства завдяки інтеграції різних соціальних груп і верств навколо спільних суспільних інтересів та інші значущі функції. Зазначені соціальні суб'єкти реалізують свої інтереси як у політичних, так і неполітичних формах. За цих обставин все, що хоч якось пов'язане із питанням завоювання, відмежування влади і її взаємодії з державою акумулює в собі політичне значення. Політика – це облік і поєднання всіх інтересів, що присутні у суспільстві.

Основна мета політики – маніпулювати великими групами людей, спонукати їх рухатися у заданому напрямі. Універсальність політики, її здатність впливати практично на всі відносини суспільства визначають її особливий соціальний статус. Але реалізація політики вимагає відповідно законодавчого забезпечення, завдяки якому політика стає нормою суспільного життя. Право виступає інтегративною основою суспільства, формує його відповідні правові відносини². За демократичної організації суспільства, учасники політичних відносин перебувають у рівних умовах правового спілкування, що забезпечує баланс різних соціальних сил та їх конструктивну взаємодію. Однак історія

державно-правового розвитку має чимало прикладів домінування політики над правом, існування її в неправових формах, що налаштовує на думку про певну перевагу політики над правом. Прикладом такого домінування можуть бути деспотичні держави Стародавнього світу, європейські абсолютні та теократичні монархії Азії і Північної Африки, тоталітарні держави ХХ століття. У них пріоритет політики над правом забезпечувався засобами обожнювання волі монарха, свавіллям феодалної влади, релігійно-общинними, моральними традиціями, ідеологічними юридичними конструкціями, вираженими в спільних актах партійних і державних органів.

За таких обставин політичне насильство втілювалось у зміст законів, звичаїв, прецедентів судових органів, а законодавчі акти часто були неправовими. Прикладом думки про примат політики над правом може слугувати теза Леніна про те, що закон є міра політична, є політика. Подібна інтерпретація співвідношення права і політики свого часу набула практичного втілення в тезі про посилення класової боротьби у міру просування до комунізму, що породило в СРСР фактичне підбурювання різних частин суспільства одне проти одного та здійснення політики масових репресій і терору. Співвідношення між політикою і правом на користь права поступово почало змінюватись у період буржуазних революцій XVIII–XX ст., із зародженням та формуванням громадянського суспільства, коли разом із ідеями рівності, прав і свобод формувався принцип верховенства права, його пріоритету над державою.

Розвиток цього процесу супроводжувався прийняттям правових законів і запровадженням їх обов'язковості до виконання для виконавчої та судової гілок влади. Сформований шляхом демократичних виборів законодавчий орган визначає напрям державної політики, реалізуючи програмні засади парламентських партій, які виражають політичні інтереси соціальних суб'єктів через законодавство та механізми державної влади. Сучасний зміст політики як особливості сфери діяльності принципово відрізняється від її тлумачення в минулому. Зазнала змін і мова політики. В обіг увійшли поняття «політичний процес», «політичне життя», «політичні відносини», «політична система», вони набули самостійного, власного політичного змісту. Завданням сучасної політики є підпорядкування протилежних інтересів великих соціальних груп всезагальному добробуту суспільства, збереженні його цілісності і єдності, забезпечення суспільних інтересів, їх регулювання і розвитку в певному напрямі³. Сферою сучасної політики є все, що пов'язане із завоюванням, утриманням, впливом на державну владу, взаємодією з нею. Держава – політичний інститут, вона займає центральне місце в політичній системі суспільства і перебуває у тісній взаємодії з правом як нормативним регулятором суспільних відносин.

Аналізуючи політику і право в контексті розвитку суспільних відносин, співвідношення і взаємозв'язку цих інститутів, слід зазначити, що в часовому вимірі право виникає раніше за політику. Воно формується у період усвідомлення людиною своєї автономності і розвивається в процесі поступу соціальних відносин під впливом різних суспільних явищ, зокрема і політичних. Політика є одним із чинників формування права, але не його витоком і джере-

лом. Соціальні стосунки з приводу задоволення потреб та інтересів людей спричинили виникнення права. Право має політичну природу, оскільки за своєю суттю є нормативною формою узгодження волі та інтересів великих соціальних груп. Свого часу К. Маркс наголошував, що все юридичне у своїй основі має політичну природу. Поряд із тим політика неможлива без функціонування держави і права.

Право є одним із найдієвіших регуляторів соціальних відносин, у яких зацікавлені держава і суспільство. Функціональна роль права полягає в тому, що воно виражає загальнонародські інтереси, певні соціальні прагнення, волю більшості громадян, визначає права, свободи і обов'язки громадян. Внутрішня організаційна цілісність і дієздатність правових норм забезпечується силою державного примусу⁴. Специфіка і роль права в житті суспільства і його суб'єктів зумовлені тісним зв'язком з державою і характеристикою цього зв'язку. Право підтримується і забезпечується державою, яка, у свою чергу, підтримує і забезпечує його. Набуття правовими нормами юридичної чинності здійснюється завдяки встановленню їх державою, офіційним оприлюдненням, визначенням часу їхнього вступу у законну силу і зазначенням території їх дії та осіб, на яких поширюється їх дія. Виконання правом своєї соціальної ролі відбувається завдяки його нормативності. Але можливості його впливу на соціальні відносини не є безмежними.

На сьогодні існує безліч визначень понять права. Одне з них – система загальнообов'язкових, неперсоніфікованих, формально-визначених, встановлених та таких, що охороняються законом, правил поведіння, які виражають волю політичних сил, що перебувають при владі, спрямовану на врегулювання суспільних відносин. Така сутність визначення права спирається на поняття влади і політики. Виходячи із соціальної сутності права, можна стверджувати, що право оформляє соціальні відносини, зумовлені економічними і політичними процесами. Воно застосовується для врегулювання політичної влади та реалізації політичних внутрішніх і зовнішніх завдань. Право забезпечує цілісність суспільства в його політичній формі.

Між політикою і правом існують розходження і відмінності. Щодо розходжень, то вони полягають у відмінності між політичною і адміністративною сферами керування. Право і адміністративно-правова сфера – це насамперед закони, укази, розпорядження; політика, політична сфера управління – це стратегія й тактика поведіння та діяльності і їхніх організацій, вплив владних структур на суспільство за допомогою не тільки, а іноді й не стільки правових, скільки багатьох інших засобів, заходів і норм (силових, матеріальних, ідеологічних, психологічних та ін.). Інша відмінність між ними полягає в тому, що норми права «стійкі», а в різних групах людей існують різні, мінливі політичні принципи і цінності, та й сприймаються вони неоднаково. Тобто ті або інші люди визначають і проводять різноманітну політику. Завдяки чому її зміст є більш гнучким і суперечливим, менш повним і постійним, ніж право, сферою взаємодії людей. Розходження між політикою і правом проявляється ще й у тому аспекті, що політика – ширше явище, ніж право і держава.

Вона характеризується не тільки якістю всеприсутності, а й може поширювати свій спектр впливу та взаємодії на будь-які сфери, питання та проблеми суспільства. Вона практично стосується всіх сфер суспільного і державного життя – права, економіки, моралі, релігії, ідеології, мистецтва і літератури. Політика, звичайно, є скрізь, де є право, але закон далеко не завжди є наявним у політичних рішеннях, відносинах і процесах. І, нарешті, останнє розходження між цими двома інститутами полягає в тому, що політика допускає безпосередню взаємодію між суспільством і владними структурами, а право змінюється повільно і найчастіше, тільки через офіційну нормотворчість. Чітке розмежування політики і права може істотно посприяти подоланню окремих негативних тенденцій у розвитку суспільства і його владних структур, зокрема, край розширювальне тлумачення політики, оголошення політичними тих проблем, які можуть бути вирішені адміністративно-правовими засобами. Така ситуація принижує значення самої політики, коли політичні рішення приймаються за допомогою насилля, маніпулювання суспільною свідомістю та іншими засобами, а не на основі наукової стратегії і тактики. Крім цього, існує інша небезпечна тенденція звуження або зведення політичних проблем до меж адміністративно-правової системи. Що ж до відмінних характеристик права та політики, то вони полягають у такому.

Змістовними характеристиками політики є політична ідеологія, політичні норми, а також відносини з приводу використання політичної влади. Зміст права, як правило, обмежується правовими нормами, через які реалізується державна правова ідеологія і в яких фіксується юридичний зміст відносин, що регулюються, які відповідають збалансованій волі суспільства. Пріоритет права над політикою є суттєвою відмінною характеристикою даних явищ. Незалежно від політичних цілей неможливим є вихід політики за межі права, порушень конституційної законності, прав людини. На відміну від права форми вираження політики більш різноманітні: це і різні ідеологічні концепції, і політично значущі ідеї, і політичні документи та ін. Форми вираження права менш різноманітні. Головною їх особливістю є формальна визначеність та конкретність зафіксованих у них правил поведінки, а також відповідність та назви компетенції правотворчих органів. Відмінними у права і політики є ступінь їхнього динамізму. Політика, на відміну від права, здатна швидко реагувати на зміни в суспільних потребах та інтересах.

Праву ж притаманний певний консерватизм, оскільки воно має нормативно-документальну форму свого зовнішнього вираження, що потребує відповідного проходження усіх стадій тривалого процесу правотворчості. Сфера дії права є вужчою за сферу дії політики. Ці сфери лише перетинаються: численні політичні відносини реалізуються поза правовим полем, а окремі правові норми взагалі не стосуються політичної сфери. Зазначені питання розходження і відмінності між правом і політикою об'єктивно актуалізують проблему їхнього співвідношення. Питання співвідношення, взаємозв'язку, взаємодії права і політики вирішуються неоднозначністю, а часом навіть з існуванням взаємовиключних трактувань.

Права без політики в сучасних умовах не існує. Політика може бути позбавлена правового обґрунтування та виправдання, що часто спостерігається, проте влада, яка проводить таку політику є сумнівною в сенсі законності, легітимності та гуманності. Розумна і виважена політика завжди ґрунтується на моралі та праві. Право виступає однією з форм реалізації політики, водночас політика виступає одним із предметів правового регулювання. Але недопустимо, щоб право використовувалось як один із методів політичних технологій з метою боротьби з політичними противниками та використання політиками діючих норм права на користь досягнення своїх політичних цілей на шкоду Україні та її міжнародного іміджу. Існуюче часто сучасне отожднення політики і права є помилковим і теоретично хибним з огляду на їх природу. Політика зазвичай впливає на право через державу. Держава встановлює і санкціонує право, використовуючи для цього широкий арсенал відповідних засобів, включаючи і засоби державного примусу. Політичні партії, які за результатами виборів до законодавчого органу утворюють парламентську більшість, реалізують політичні інтереси соціальних суб'єктів через механізми державної влади та визначають напрям політики держави. В умовах розвинутого громадянського суспільства закони, що приймаються парламентом, мають правовий характер і є обов'язковими для виконання виконавчою та судовою гілками влади. Саме громадянське суспільство впливає на формування політичного курсу держави, здійснення прав і свобод людини через забезпечення ефективного співвідношення політики, права і законодавства, на визначення державної політики. Державна політика виступає одним із аспектів взаємозв'язку та взаємодії права і політики. Взаємодіючи, право і політика справляють один на одного відповідний вплив.

Вплив права на політику у демократичній, правовій державі визначається тим, що в такій державі легітимация офіційної політики передбачає її відповідність праву, а легалізація – закріплення в правовому законі. Право є формою і своєрідним інструментом, засобом вираження політики, її гарантом, якщо політика здійснюється на основних засадах права, закріплює в конституційних законах політичний лад суспільства, механізми дії політичної системи, що втілюються в поділі влади; політичному плюралізмі; статусі партій, держави, в інших суб'єктах політики; процедурі виборів; політичних правах і свободах громадян як регулятора політики. Право унормовує суспільне життя, використовуючи для нього примусову силу держави. Вплив права на політику проявляється і у встановленні межі певних міждержавних політичних відносин; визначенні межі та можливості діяльності опозиції та правлячих структур, перешкоджанні використанню права на користь політичної кон'юнктури. Він виступає своєрідним індикатором зрілості політики того чи іншого класу, народу (нації), держави – робить легітимними політичні рішення і органи державної влади, що забезпечує їм підтримку населення⁵.

У демократичній державі легітимация офіційної політики передбачає її відповідність праву, а її легалізація – закріплення у правовому законі. Політика має перебувати у гармонійній єдності з правом, яке закріплює певну державну

систему норм і відносин та регулює її. Вплив права на політику служує гарантом реалізації певної (демократичної) державної політики – втілює її у життя, охороняє і захищає політичні права і свободи громадян, забезпечує механізм їх використання, тобто виступає гарантом реалізації політики. Як стратегія діяльності держави у сфері правового регулювання правова політика є особливою формою вираження державної політики. Вона спрямована на побудову демократичної, правової, соціальної держави і громадянського суспільства, їх нормального функціонування і політичної системи і є способом узаконення, закріплення і здійснення політичного курсу країни, волі її офіційних лідерів і владних структур⁶.

Право постає засобом реалізації політики і є засобом компромісу. Політика була і є двигуном прогресу через вплив на право. Право залежить від політики. Політика впливає на право, опосередковуючи через діяльність законодавчих та інших нормотворчих органів держави потреби і інтереси людей перед набуттям ними (інтересами) статусу права; реалізуючи національну та міжнародну політику держави прийняттям нормативних актів і договорів, які є формами вираження права та фіксує у законодавстві у вигляді формально закріплених політичних прав, свобод і обов'язків, а також певних політичних вимог. Політичні вимоги стають правом лише тією мірою, якщо вони закріплені в системі загальнообов'язкових норм, що охороняються державою.

Особливість взаємозв'язку права і політики полягає в тому, що вони покликані забезпечити раціональні, науково обґрунтовані й стабільні принципи взаємовідносин громадян у суспільстві гарантуватиме їм реальне здійснення прав і свобод. Право і політика є самодостатніми соціальними явищами, які мають власні сфери реалізації. Відповідно право і політика виконують як спільні функції – так і свої окремі особливі, специфічні завдання. Політика і право є взаємозалежними. Вони взаємодіють. Це проявляється в законодавчому процесі, який є політичним за своєю характером. Процес реалізації принципів справедливості та свободи, які закладені в праві і здійснюються соціальними групами, класами, народами набуває політичного характеру. Якщо принципами справедливості та свободи адекватно відображаються в політиці і одержують законодавче закріплення, то це означає, що політика відповідає праву. Право закріплюється в законодавстві, яке виражає державну політику. Законодавство встановлює правові форми здійснення політики і таким чином сприяє здійсненню відповідної політичної лінії. Зазначене свідчить про існування основних напрямів взаємодії політики і права, що виражаються в станах єдності, розбіжності, взаємопідтримці, протиборстві, єдності і блокування.

Можна виділити такі основні варіанти взаємодії між політикою і правом у сучасних умовах: підпорядкування політикою права в силу революційної доцільності та за існування тоталітарного режиму; абсолютизація права і приписування йому нереальних можливостей; збереження оптимальної взаємодії права і політики в ім'я формування демократичної правової держави і громадянського суспільства. Право і політика мають єдине джерело розвитку і функціонування – суспільні відносини, на основі яких виникають політико-правові зв'язки. Право і політика мають нормативну природу. Проте на відміну від

правових політичних норми не завжди містять ознаку формальної визначеності і можуть набувати вираження в політичних поглядах, ідеях, уявленнях політичних діячів. Політичні норми, ідеї, програми знаходяться у співвідношенні конкуренції, тоді як у системі права всі норми підпорядковуються тим, які мають найвищу або вищу юридичну силу. Основою функціонування права і політики є ціннісні орієнтації, які відображають інтереси і потреби соціальних суб'єктів. Ця обставина робить законодавство формою виразу, здійснення захисту, переконання на користь певної політики. Шляхом прийняття нормативних актів реалізується державна політика в усіх її проявах, включаючи міжнародну. При цьому кожна держава існує в рамках відповідних міжнародних політичних відносин.

Право закріплює політичну систему та устрій суспільства, політичні права і свободи людини, механізм їх функціонування, причому, як правило, в нормативних актах, що мають вищу юридичну силу в системі законодавства: в конституціях або конституційних (органічних) законах. Верховенство права, що закріплене в Конституції України як принцип життєдіяльності суспільства і держави, означає панування права над політикою і вимагає проведення політичної діяльності через реалізацію права. Домінування права над політикою – непорушний принцип демократії. Право має обмежувати політику вводячи її в певні цивілізовані рамки, включаючи конфлікт, сприяючи досягненню консенсусу. Вимоги правових норм є обов'язковими для всіх членів суспільства – від пересічних громадян до тих, хто здійснює правову політику держави. Правова політика в демократичній правовій державі полягає в тому, що право не може слугувати політичним цілям. Правова політика, по суті, – це процес формування і здійснення за допомогою правових засобів, заснованих на праві ідей, принципів, програм, заходів, щодо реалізації державної влади у різних сферах суспільства.

1. *Скрипнюк О. В.* До питання про діалектику права, закону і політики / О. В. Скрипнюк // Політика, права і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні: Монографія / за ред. О. І. Кресіної. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – С. 11–29.
2. *Загальна теорія держави і права: підручник / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина.* – Харків : Право, – С. 167.
3. *Петрик І.* Що таке політика / І. Петрик // Право України. – 2006. – № 2. – С. 6.
4. *Крадин Н. Н.* Политическая антропология: учебник / Н. Н. Крадин. – М. : Логос, 2004. – С. 56.
5. *Мохонько А. В.* Право та політика як регулятори суспільних відносин / А. В. Мохонько // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 1. – С. 3.
6. *Скакун О. Ф.* Теорія держави і права: підручник / О. Ф. Скакун. – Харків. : Консум, 2006. – С. 123.

Skrzyniuk O. Law and policy: problems of the conflict and consensus.

Article is devoted to research of relationship and interferences of the law and policy, their sources, continuous interrelations. Relationship of policy and law are bilateral: the policy through the state authorizes and designs system of the law, does it public, general and obligatory. Policy is difficult social phenomenon which main maintenance is connected with the question of achievement, deduction and implementation of the power by their subjects. It does not exist in classless society, and in class is capable to influence practically all relations of

society. The policy is one of factors of forming of the law, but not its source. Its legislative providing turns it into regulation of public life. The law acts as the integrative basis of society, creates its corresponding relations. At democracy participants of the political relations are on an equal communication. In temporary measurement the law arises before policy, but has the political nature as is the normative form of approval of will and interests of big social groups. The law is the most efficient regulator of the social relations necessary for the state and society. The law is supported by the state, support and provides it. Between policy and law there are distinctions and differences which objectively staticize problems of their ratio, even with existence of mutually exclusive treatments over time. The law without policy in modern conditions does not exist. The policy is deprived of legal justification and the justification is doubtful in respect of legality, illegitimacy and humanity. Science-based policy is always based on morals and law. In the conditions of the developed civil society the laws adopted by parliament have legal character and are executive and judicial branches of the power, obligatory for accomplishment. Civil society influences providing the effective ratio of policy, the law and the legislation, determination of the state policy. The state policy acts as one of aspects of interrelation of the law and policy. The supremacy of law enshrined in the Constitution of Ukraine means rule of law over policy and demands carrying out political activity through implementation of the law. Domination of the law over policy – the immutable principle of democracy which purchases the expression in legal policy. Legal policy in the democratic constitutional state consists in ensuring service of the law to political goals.

Keywords: law, policy, relationship, interference, interaction, conflict, consensus, state, state policy, supremacy of law, legal policy.

УДК 342:316.285(477)

О. В. БАТАНОВ,
доктор юридичних наук

КОНФЛІКТИ ТА ПРОТИРІЧЧЯ У МЕХАНІЗМІ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню проблем конфліктності взаємовідносин громадянського суспільства та державної влади. Розглянуто сутнісні та змістовні характеристики конфліктів та протиріч у процесі взаємодії громадянського суспільства та держави, визначено їх роль у контексті стабільності конституційного ладу і розвитку конституціоналізму в Україні. Проаналізовано основні причини виникнення конфліктів та протиріч у процесах функціонування державної влади в умовах формування громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, державна влада, конституційний конфлікт, конституційний лад.

Батанов А. В. Конфликты и противоречия в механизме взаимодействия гражданского общества и государства в современной Украине

Статья посвящена исследованию проблем конфликтности взаимоотношений гражданского общества и государственной власти. Рассмотрены сущностные и содержательные характеристики конфликтов и противоречий в процессе взаимодействия гражданского общества и государства, определены их роль в контексте ста-